

Özel Eğitim Gündemi

Bu Sayıda

**Zihin Yetersizliğine İlişkin
Temel Konular**

**Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR
ile Akademik Söyleşi**

Haber

Etkinlik

Kitap Önerisi

Araştırma Önerisi

Zihin Yetersizliğine İlişkin Temel Konular

İçinde bulunduğumuz evreni incelediğimizde birçok canlı çeşitliliğinin olduğunu görürüz. Bu çeşitliliği temelde insanlar, bitkiler ve diğer canlılar şeklinde ayrabilirken, evrendeki bu canlıları kendi içinde de çeşitlendirebiliriz. İnsanoğlu incelendiğinde cinsiyet, ırk, karakter vb. bağlamında oldukça birbirinden ayrılmaktadır. Bu farklılıklar toplumsal (ırk, renk, vb.) ve bireysel düzeyde (karakter, fiziksel özellik) gözlenmektedir.

devamı s.2

Bireysel farklarla ilgili kuramcıların görüş ve önerileri incelendiğinde, bireyde bir gereksinim durumunun olmasını da kişilerde gözlemlenen bir farklılık türü olduğu düşünülmektedir. Toplumlarda bireyin “normal” olarak adlandırdığı durumdan farklı özellikler taşıması durumunu bazı kişiler bir eksiklik, hastalık gibi adlandırabilirken, bazı kişiler bu durumu “farklılık” olarak adlandırmaktadır (Stiker,1999). Özel gereksinimli bireylerde yaşanan bu farklılık fiziksel, sağlık ve zihinsel açıdan olabilmektedir. Tarihsel sürece bakıldığı zaman yaşanan en belirgin yetersizlik türü “Zihin Yetersizliği” durumudur.

Zihin Yetersizliğinin Tarihsel Süreci ve Tanımı

Özel gereksinimli olma durumu insanoğlunun oluşturduğu ilk toplumlardan zamanımıza kadar tüm toplumlarda görülmüştür. Ancak eski toplumlarda bireylerde görme ya da fiziksel yetersizliklerin olduğuna ilişkin bilgiler yer alırken, zihin yetersizliği ise “delilik” olarak görülmüştür. Dolayısıyla sistematik, tıbbi ve eğitsel çalışma yerine din adamlarının çalışma alanı olarak görülmüştür. Bu durum zamanla din adamlarının alanından çıkıp tıp alanında çalışmalar yapılmıştır (Cavkaytar, Melekoğlu ve Yıldız, 2014; Stiker, 1999).

Tarihsel sürece bakıldığında Zihin yetersizliği yerine kullanan terimler, bu yetersizliğe olan bakış açısını da net bir şekilde ortaya koymuştur. Zihin yetersizliği için kullanılan ilk terimler “ruh sağlığı bozuk/deli/çıldırılmış” “yetersiz/aciz” terimleri kullanılmıştır. İlerleyen dönemlerde “beceri sahibi olmayan işçi” anlamına gelen “idiot”, “zayıf” ve “güçsüz” anlamına gelen “embesil” terimleri kullanılmıştır. Bu terimlerin yerini 1950’li yıllarda “zekâ geriliği” terimi almıştır. 1960’lı yıllarda “eğitilebilir” ve “öğretilebilir”, 1970’li yıllarda “zihin engelli” terimleri kullanıldıktan sonra günümüzde “zihin yetersizliği olan birey” olarak kullanılmaktadır. “Zihin Yetersizliği Olan Birey” teriminin kullanımının yaygınlaştırılmasına halen gereksinim duyulmaktadır.

Zihin Yetersizliğinin Tanımı

Zihin yetersizliğinin tanımını birçok uluslararası kurum ve kuruluşlar yapmıştır. Her ülke kendi yönetmenliklerinde bu tanımlar, ulusal ve uluslararası alanyazından yararlanarak özel gereksinim türlerinin tanımlamasını yapmıştır.

Uluslararası kurum ve kuruluşların yapmış olduğu tanımlamalarda orta olan noktalar; (a) bireyin uyumsal davranışlarında yaşanan yetersizlik, (b) bireyin genel zihin işlevlerde gelişim dönemlerinde ortalamanın altında olması olarak görölmektedir.

Zihin yetersizliği tanımının tarihsel gelişimine bakıldığında, uyumsal davranışların belirlenmesinde bireyin yaşının ve içinde bulunduğu sosyo-kültürel grubun dikkate alınması gerekliliği belirtilmiştir.

WÇZÖ-IV (Wisc-R)

Yapılan tanımlamalarda ortak olan genel zihin işlevleri zekâ testleri kullanılarak belirlenmiştir. Bu testlerden en yaygın olanları Stanford-Binet ve Wechsler (WISC-R) ölçekleridir. Stanford-Binet zekâ testinde 100 puan ortalama puan olarak belirlenmiştir. Günümüzde bu ölçüt çoğunlukla 70 puan ve altı zihin yetersizliği olarak kabul edilmektedir.

Ülkemizde özel eğitim alanında ilk çalışmaların yapılmasına öncülük yapmış olan Doç. Dr. Mitat Enç “zihin gelişiminde meydana gelen yavaşlama, duraklama veya gerileme nedeniyle davranış ve uyum yönünden yaşlıtlarına göre sürekli olarak gerilik gösteren bireylere geri zekalı denir” şeklinde tanımlamıştır.

Günümüze gelindiğinde MEB (2018), “Ağır düzeyde zihinsel engelli birey, zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal, pratik uyum ve öz bakım becerilerindeki eksiklikleri nedeniyle yaşam boyu süren, yoğun özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireydir. Çok ağır düzeyde zihinsel engelli birey, zihinsel yetersizliği yanında öz bakım, günlük yaşam ve temel akademik becerileri kazanamayan, yaşam boyu bakım ve gözetime ihtiyacı olan bireyi ifade eder. Orta düzeyde zihinsel engelli birey, zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerindeki sınırlılık nedeniyle temel akademik, günlük yaşam ve iş becerilerinin kazanılmasında özel eğitim ve destek eğitim hizmetine yoğun şekilde ihtiyacı olan bireydir.

Hafif düzeyde zihinsel engelli birey ise zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde hafif düzeydeki yetersizlik nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine sınırlı düzeyde ihtiyacı olan bireydir.” şeklinde tanımlamıştır. Aslında resmi yönetmelikte “Zihin Yetersizliği Olan Birey” şeklinde ifade edilmemektedir. Uygun olan güncel uluslararası kullanım “Zihin Yetersizliği Olan Birey” kavramıdır.

Zihin Sınıflandırmada Güncel Yaklaşımlar

Uluslararası alan yazında oldukça önemli olan ICD-10 raporu özel gereksinimi olan bireylerle ilgili en güncel çalışma olarak görülmektedir. ICD-10 raporunda zihin yetersizliği 5. bölüm olan zekâ ve davranış bozuklukları konusunda yer almaktadır. Bu raporda “zekâ geriliği” terimi kullanılmıştır. ICD-11 raporunda en büyük değişikliğin terim kullanımı konusunda olacağı beklenilmektedir. Zihin yetersizliği ICD-10 raporunda aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır (WHO-ICF, 2016).

Tablo 1.4. ICD-10'nun zihin yetersizliği sınıflandırması

F70 Hafif düzeyde zeka geriliği	ZB puanları ortalama 50-69 arasındadır. Okulda öğrenme sorunları yaşayabilirler. Bu bireyler çevredekilerle sosyal ilişkiler kurabilir, bir işte çalışabilir ve toplum içerisinde bağımsız yaşam becerilerini sürdürebilirler.
F71 Orta düzeyde zeka geriliği	ZB puanları ortalama 35-49 arasındadır. Erken çocukluk döneminde gelişimsel gerilik gözlemlenebilir ancak birçoğu temel bağımsız yaşam becerilerini, akademik, dil ve iletişim becerilerini kazanabilir.
F72 Ağır düzeyde zeka geriliği	ZB puanları ortalama 20-34 arasındadır. Yaşam boyu bir desteğe ihtiyaç duymaktadırlar.
F73 Çok ağır düzeyde zeka geriliği	ZB puanları ortalama 20'nin altındadır. Kendi bakımını sürdürme, hareket ve toplum içerisinde yaşamını sürdürmek için sürekli olarak üst düzeyde desteğe ihtiyaç duymaktadırlar.

Diğer güncel yaklaşım ise DSM-5'te yer almaktadır. DSM-5 APA'nın bir önceki sürümü olan DSM-IV'ten özel gereksinimi olan bireyleri değerlendirme ve tanılama kriterleri açısından birçok konuda değişiklikler göstermektedir. Örneğin, geçmiş yaklaşımlarda zihin yetersizliği olan bireyleri tanılama ve sınıflandırmada zekâ bölümü puanları oldukça önemli bir rol oynarken, DSM-5 bu bireyleri sınıflandırmada sadece zekâ puanları yerine uyumsal davranış becerilerinin de dikkatli bir şekilde incelenmesi ve dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadır.

Tablo 1.5. Zihin yetersizliği ile ilgili bazı bilgiler

Doğum öncesi zihin yetersizliğinin oluşma oranı	21,2
Doğum anında zihin yetersizliğinin oluşma oranı	16,3
Bir yaşının altında	27,1
Bir yaş ve üstü	32,8
Bilinmiyor	3,7
Erkeklerin oranı	61,1
Kadınların oranı	38,9

Kaynak: TÜİK (2010)

Zihin Yetersizliğinin Yaygınlığı

Zihin yetersizliği ile ilgili istatistiki bilgilere bakıldığında çok net ve güncel bilgilere ulaşmak zor olmaktadır. Ulusal istatistikler incelendiğinde, TÜİK (2010) verilerine göre toplam engellilik içerisinde zihin yetersizliği oranı %29,2'dir.

Zihin Yetersizliğinin Nedenleri (Etiyolojisi)

Bu kapsamda AAIDD 2002 ve 2010 yılı tanımları referans alınarak zihin yetersizliğine neden olan etmenler incelenip, tartışılmıştır. AAIDD'nin belirtmiş olduğu bu etmenlerin temeli gelişimsel teoriye dayanmaktadır.

Tablo 1.6. Zihin yetersizliği risk etmenleri matrisi

Oluş Zamanı	Biyotbbi Etkenler	Sosyal Etkenler	Davranışsal Etkenler	Eğitimsel Etkenler
Doğum Öncesi (Prenatal)	Metabolizma ile ilgili bozukluklar Kromozom ile ilgili bozukluklar Sendromlar Beyin gelişimi ile ilgili bozukluklar Annenin hastalıkları Anne-babanın yaşı	Yoksulluk Annenin beslenmesi Ev içi şiddet ve travmalar Doğum öncesi her türlü bakımın eksikliği Sosyal destek yetersizliği	Anne-babanın kullandığı ilaçlar Anne-babanın madde kullanması Anne-babanın olgunluk düzeyi Anne-babanın tutum ve davranışları	Anne-babanın çocuk yetiştirme ve sağlığı ile ilgili biliş düzeyi Anne-babalığa hazır olmama durumu Çocuk sağlığı ile ilgili farkındalık düzeyi
Doğum Anı (Perinatal)	Erken, geç ya da güç doğum Yeni doğan hastalıkları Doğum anı oluşan travmatik incinmeler	Doğum öncesi ve anında gerekli destek ve bakım hizmetlerine ulaşamama Sosyal destek yetersizliği	Anne-baba çocuk etkileşimi Anne-babanın çocuk bakımı ile ilgili becerileri Anne-babanın çocuğu reddetmesi	Anne-çocuk sağlığı hakkındaki hizmetler ile ilgili eksik bilgiye sahip olma
Doğum	Beyin incinmeleri	Yetersiz birincil	Çocuk ihmal ve	Çocuk eğitimi

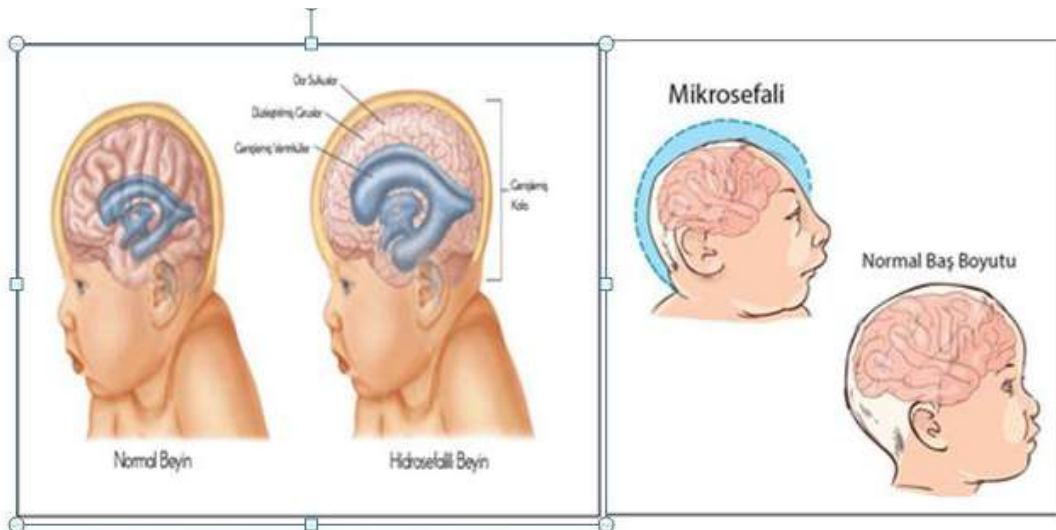
Sonrası (Postnatal)	Beyin gelişimi ile ilgili hastalıklar Ateşli hastalıklar	bakıcı-çocuk etkileşimi Yeterince uyarıların sunulmaması Ailenin sosyo-ekonomik durumu Ailede kronik sağlık sorunları Çocuğun gittiği okul Sosyal yoksunluk	istismarları Aile içi şiddet Güvensiz ortam Çocuğun davranışsal özellikleri Anne-babanın tutum ve davranışları	ve yetiştirme konusundaki deneyim ve bilgi düzeyi Gecikmiş tanılama Erken müdahale hizmetlerine ulaşmada güçlük yaşama Gerekli eğitim ortamından yoksunluk Ailenin farkındalık düzeyi
--------------------------------	---	--	--	---

Kaynak: AAIDD, 2010; Eripek, 2012

Doğum Öncesi (Prenatal) Döneme Bağlı Görülen Nedenler

Kromozomal ve genetik bozukluklar: Kromozomal bozukluk, çocukta daha fazla ya da az kromozom ve parçası eksik kromozom bulunması durumunda oluşmaktadır. Kromozomal bozukluklar içerisinde Down Sendromu en sık rastlanan durumlardan biridir. Ayrıca Williams Sendromu, Wolf-Hirschhorn Sendromu, Prader-Willi Sendromu ve ek olarak Cri-du-Chat Sendromu (kedi ağlaması) ve Jacobsen Sendromu kromozomal bozukluklara bağlı oluşan hastalıklardır (Drew ve Hardman, 2007; Eripek, 2012).

Metabolizma ve beslenmeye bağlı bozukluklar: Metabolizma bozukluklarına bağlı oluşan hastalık ve sendromlar şunlardır; Galaktozemi, Fenilketonüri (Phenylketonuria [PKU]), Metabolizma bozukluklarına bağlı oluşan diğer hastalık ve sendromlar, Tay-Sach hastalığı, Hurler Sendromu, Maple Syrup idrar hastalığıdır.

Şekil 1.2. Mikrosefali ve hidrosefali beynin görünümü

Beyin gelişimiyle ilgili durumlar: Beyin gelişimi ile ilgili en yaygın olarak bilinen sorunlar mikrosefali ve hidrosefalidir. Mikrosefaliye sahip olan çocukların başı normalden daha küçük olmakta ve ağır zihin yetersizliğine neden olmaktadır. Hidrosefali ise beyin sıvısına bağlı olarak kafatasının aşırı büyümesi ve hasar görmesi sonucunda görülmektedir.

Çevresel faktörler: Anne-baba adayının gebelik öncesi ya da annenin gebelik sürecinde aldığı ilaçlar (antibiyotik ve psikiyatrik ilaçlar), eşlerin yaşı (aşırı yaşı ve 18-20 yaşın altında olması), olumsuz çevre şartları, ailenin eğitim durumu, sosyo-ekonomik durum, annenin beslenmesi (anne adayının yeterli gıdaya ulaşamaması ya da diyet yapması), uyuşturucu özellikleri olan madde, sigara ve alkol kullanımı, annenin psikolojik sağlık durumu, gebelik sürecinde geçirilen her türlü travmalar (fiziksel ve psikolojik), radyasyon, cıva ve kurşun zehirlenmesi, kan uyuşmazlığı, eşlerin akrabalık durumu, annenin kronik sağlık sorunları, eşlerin tutum ve davranışları gibi birçok durumlar çocukların gebelik sürecindeki gelişimlerini etkilemektedir.

Doğum Anı (Perinatal) Döneme Bağlı Görülen Nedenler

Doğum sürecinde bebeğin geç ya da erken doğması, doğumun gerekenden uzun sürmesi, doğumun güç olması, doğum anında bebeğin oksijensiz kalması, beynin travma sonucunda hasar görmesi, düşük doğum ağırlığı, doğuma bağlı komplikasyonlar, ciddi yeni doğan hiperbilirubinemi (yeni doğan sarılığı), doğum sırasında ve öncesinde bebeğin boynuna kordon dolanması, kordonun düğümlenmesi, nefes borusuna yabancı madde kaçması, vakum ya da forseps gibi aletlerin uygun kullanılmaması ve sağlıksız ortamda doğum yapılması sonucu bebeğin enfeksiyon kapması gibi durumlar doğum anında yaşanabilecek olumsuz vakalardır. Bu vakalar yeni doğanda zihin yetersizliği dahil birçok geriliğe neden olabilmektedir.

Doğum Sonrası (Postnatal) Döneme Bağlı Görülen Nedenler

Doğum sonrası nedenler, zihin yetersizliğine yol açma bağlamında oldukça büyük bir etkiye sahiptir. Özellikle çocukların menenjit, havale gibi geçirmiş oldukları ateşli hastalıklar, ev ve trafik kazaları, istismarlar, yetersiz beslenme, olumsuz yaşam koşulları ve akranları ile eşit imkânlarla ulaşamama gibi durumlar çocukta zihin yetersizliğine neden olabilmektedir.

Zihin Yetersizliği ya da Diğer Yetersizlikler Önlenebilir mi?

TÜİK (2010) istatistik verilerine göre, zihin yetersizliği en çok doğum anı ve sonrası nedenlere bağlı olarak oluşmaktadır. Bu anlamda, özellikle yetersizliklerin nedenleri detaylı bir şekilde araştırılmalı, tespit edilmeli ve yetersizlikleri önlemeye karşı tedbirler alınmalıdır. Sağlık Bakanlığı, MEB gibi ilgili bakanlıkların işbirliği yaparak yetersizliği önlemeye yönelik yapmış oldukları çalışmalar arttırılmalı ve daha sistematik bir hizmete dönüştürülmelidir. Alanyazın ve yapılan çalışmalar incelendiğinde, bu önleme çalışmaları birincil, ikincil ve üçüncül önleme olmak üzere üç başlık altında incelenmektedir.

Birincil Önleme. Halkı özel eğitim, zihin yetersizliği ve diğer yetersizlik türleri hakkında bilgilendirerek yetersizliğin oluşmasını engellemektedir. Birincil önleme hizmetleri, televizyon, internet, gazete, yüz yüze eğitim, seminer ve konferans, broşür, bilgilendirme dokümanları gibi iletişim kaynakları aracılığıyla yapılabilecek çalışmaları içermektedir. Ancak ülkemizde bu tür hizmetlerin sayısı oldukça sınırlı olduğu için buna yönelik çalışmaların ve projelerin artırılması gerekmektedir. Birincil önleme çalışmaları ile ilgili devlet politikaları geliştirmek ekonomik, sağlık ve sosyal refah açısından oldukça önemlidir. Çünkü birincil önleme çalışmaları diğer önleme türlerine göre hem daha kolay hem daha ekonomiktir. Dolayısıyla yetersizliklerin oluşmadan önlenmesi için çalışmaların yapılması gerekmektedir.

İkincil Önleme. Bireyde herhangi bir nedenle var olan zihin yetersizliği ya da diğer yetersizliklerin mümkün olduğunca erkenden (doğum öncesi, doğum anı ve sonrasında) belirlenip, çocuğun bu yetersizlik durumundan en az şekilde etkilenmesini sağlamaktadır. Ülkemiz ikincil önleme çalışmaları açısından iyi durumdadır. Ülkemizde yapılan özel gereksinimi olan bireyleri belirleme diğer bir deyişle tarama çalışmaları gebelik sürecinde yapılan down sendromu tarama testi, bebeğin fiziksel büyümesinin takip edilmesi, 2004 yılından itibaren uygulamaya konulmuş olan yeni doğan işitme testi, yeni doğana ilk hafta içerisinde uygulanan fenilketonüri testi ve ilk hafta sonrası uygulanan görme testi, bebek doğar doğmaz uygulanan APGAR derecelendirme testi, yeni doğan sarılık takibi, aile hekimliklerince bebeklerin sağlık durumlarının takip edilmesi hepsi birer ikincil önleme çalışmalarıdır [(A)ctivity and muscle tone {Kas tonusu} (P)ulse {Bebeğin kalp hızı} (G)rimace response {Refleks cevabı} (A)ppearance {Deri rengi} (R)espiration {Solunum sayısı}].

Üçüncül Önleme. Bu düzey önleme zihin yetersizliği ya da diğer yetersizliklerden etkilenmiş bireylerin, bu duruma bağlı olarak oluşacak işlevsel yetersizlik düzeylerini en aza indirmektedir. Bu anlamda erken çocuklukta özel eğitim çalışmaları ve programları kritik bir öneme sahiptir. Ülkemizde okul öncesi eğitimin resmi olarak 36 aydan itibaren başlıyor olması birçok anlamda erken çocuklukta profesyonel özel eğitimi sektöre uğratmaktadır. Aileler bu hizmeti devletin sağladığı maddi destekle ve kendi imkanları ile özel özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden, başka özel kurumlardan ya da bazı üniversitelerin bünyesinde bulunan özel eğitimle ilgili merkezlerden almaktadırlar. Sonuç olarak özellikle 0-3 yaş grubunda bulunan özel gereksinimi olan çocuklar için acil eylem planlarına ve özel eğitim programlarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Kaynaklar

- AAIDD. (2010). FAQ on the AAIDD definition on intellectual disability. 12 Ağustos 2019 tarihinde AAIDD Web Sitesi: http://www.aaid.org/intellectualdisabilitybook/content_7473cfm?navID=366 adresinden erişim sağlanmıştır.
- American Psychiatric Association (APA). (2000). Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-IV. Washington, DC: American Psychiatric Association.
- American Psychiatric Association (APA). (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-5. Washington, DC: American Psychiatric Association.
- Beirne-Smith, M., Ittenbach, R. F. ve Patton, J. R. (1998). Mental retardation (5. Baskı). New Jersey, NJ: Prentice Hall.
- Beirne-Smith, M., Patton, J. R. ve Kim, S. H. (2006). Mental retardation: An introduction to intellectual disabilities (7. Baskı). New Jersey, NJ: Prentice Hall.
- Cavkaytar, A., Melekoğlu, M. ve Yıldız, G. (2014). Geçmişten günümüze zihin yetersizliği Dünya'da ve Türkiye'de kavramların evrimi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14(Eğitim Özel Sayısı), 111-122.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2002). Türkiye engelliler araştırması, 2002 Raporu. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1017
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2010). Engellilerin sorun ve beklentileri araştırması, 2010 Raporu. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1017
- WHO-ICF. (2016). International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems 10th Revision (ICD-10). <http://apps.who.int/classifications/icd10/browse/2016/en#/F70-F79>

Dr. Öğretim Üyesi Meral MELEKOĞLU
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü

Zihin Yetersizliği Olan Bireylere Dair Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR ile Akademik Söyleşi

Soru 1. Hocam zihin yetersizliği özel eğitim alanında ilk keşfedilen, ilk çalışmaların yapıldığı hatta özel eğitim deyince akıllara neredeyse doğrudan zihin yetersizliğinin gelmesine rağmen bu alanda gerek ülkemizde gerekse dünyada birtakım eksiklikler ve sorunlar hala varlığını devam ettirmektedir. Bu açıdan siz bu alanın son 10 yılını nasıl değerlendirirsiniz?

Cevap 1. Teşekkür ediyorum öncelikle davetiniz için. Tabi zihin yetersizliği alanı aslında bütün özel gereksinimli çocuklar arasında eğitimlerde de ilk başlanan gruplar içerisinde yıllar içerisinde okullaşmanın en fazla arttığı ve en çok da uzmanlık eğitimine gereksinim duyan alanlardan biridir. Çünkü zihin yetersizliği olan bireylerin farklı destek düzeylerinde gereksinimleri olduğunu biliyoruz. Her bireyin gereksinim duydukları desteklerin yoğunluğuna, süresine, sıklığına ve bu destek neden alacağına göre farklılaştığını biliyoruz. Zaman zaman çok ağır düzeyde belki de tıbbi desteklerle devam etmesi gereken gruplar olabildiği gibi çok daha az destekli kolaylıkla toplum yaşamına uyum sağlayabilecek gruplar da olabilmektedir. 2010'lu yıllardan bu yana özel eğitim alanında çok büyük gelişmeler oldu. Öncelikli olarak zihin yetersizliği olan bireylerin okullaşma oranında büyük artış oldu

Destek özel eğitim hizmetlerinden yararlanan öğrenci sayısında ciddi bir artış oldu. Bununla birlikte, benim de çok önemseydiğim, bu çocukların eğitiminde uzmanlar ve profesyonellerin yetişmesi konusunda çok büyük gelişmeler oldu. Nitekim üniversitelerde akademisyen yetiştirmeye dönük öğretim üyesi yetiştirme programlarıyla gerçekten yoğun bir çalışma başlatıldı. Şu anda üniversiteler 3000'e yakın mezun veriyor. Tabii ki az önce belirttiğim gibi öğretim üyesi sayılarında artış gözüküyor. Bununla birlikte tabi programlar zenginleşiyor. Özellikle erken çocukluk özel eğitiminden itibaren hatta erken müdahale programlarından itibaren yetişkinlik ve zihin yetersizliği olan bireylerin istihdama yönelmesine kadar ve benim deyimimle yaşam boyu eğitim çerçevesinde gelişmeler var. Tabi böyle olduğunda son on yıl bize şöyle söylüyor. Bu bireylerin toplum yaşamında diğer bireylerden ayırmadan eşit koşullarda eşit imkanlar sunularak ve bunlardan yararlanmalarını sağlanarak nasıl gelişebileceklerine ilişkin yeni programlara ihtiyaç var.

Dünya sağlık Örgütü'nün çok güzel bir sloganı var bu konuda özel gereksinimi olan bireylerin hizmetlere erişiminin önündeki engelleri kaldıralım. Dolayısıyla artık engellilik kavramı ya da özürlük sakatlık vs gibi kavramlar rafa kaldırılmış durumda artık birey odaklı kavramlar geliyor. Dolayısıyla bireyleri etiketlemeden toplum içinde bütünleşmelerini sağlayacak şekilde ne gibi uygulamalar ve uyarlamalar yapabiliriz doğru gidiyoruz. Son zamanlarda özellikle kaynaştırma eğitiminde son on yılda önemli gelişmeler sağlandı ancak bunun en kısa zamanda bütünleştirme sistemine gidilmesinden yanayız. Nasıl bütünleştirme? İlk olarak aile içerisinde sonra yakın çevresinde okulda ve toplumda bütünleşmesi ve kapsayıcı bir topluma doğru nasıl gideceğimiz konusu gündeme geliyor. Bununla birlikte en önemli kavram bugünlerde yaptığımız bir şey; farkındalık çalışmaları, ben O kavrama bir yenilik de getirmek istiyorum. Artık farkındalık var. Artık duyarlılık kavramını getirmek istiyorum. Yani toplumumuzun bu bireyleri dahil edebilmek için duyarlı olmalarını bekliyoruz dolayısıyla çevreyi bilgilendirme toplumu bilgilendirme bu yolla da duyarlı insanların sayısını artırıp özel gereksinimli ve zihin yetersizliği olan bireylerin toplumda tam bütünleşmesini aklamamız gerekiyor.

Soru 2. Hocam özel eğitimde diğer alanlarda olduğu gibi zihin yetersizliğine bakış açısında değişimler olmaktadır. Bu değişimlerde şüphesiz DSM-5 ve AAIDD'nin yapmış olduğu çalışmaların etkisi büyüktür. ZY'ye olan bu bakış açısındaki değişimleri nasıl yorumlamaktasınız?

Cevap 2. Çok teşekkür ederim çok güzel bir konuya değindiniz özellikle iki yaklaşım var biliyorsunuz bir tıbbi yaklaşım ve eğitsel yaklaşım var. Tabii sosyal yaklaşımda bunu beraberinde getiriyor tabii ki de tüm bireylerin en önemli gereksinimleri arasında tıbbi yani sağlıkla ilgili gereksinimleri var bu hiçbir zaman kaçınılmaz bunun yanı sıra gelecek hazırlanma ile ilgili eğitim gereksinimi var şimdi bu birlikler her ikisiyle de ilgilenmek durumunda ve diyorlar ki artık bütüncül bir yaklaşımla ihtiyacımız var ancak bu bütüncül yaklaşım çok boyutlu yaklaşımın temel olarak gerçekleştirilmemiz gerekiyor nedir bu çoklu disiplinler arasında bireyin gereksinimlerini karşılayacak en uygun şekilde ekiplerin oluşturulup birlikte çalışılması ve bireyi de değerlendirirken aynı zamanda çok boyutlu yaklaşım çerçevesinde değerlendirerek sadece bireyin sağlık özellikleri açısından değil sadece psikometrik araçlarla zihinsel gelişim özellikleri açısından değil bütüncül açıdan biri değerlendirmemiz gerektiğini söylüyor ve bildiğiniz gibi çevresel yaklaşım tüm dünyada çok öncü şuanda dolayısıyla da temeline çevresel yaklaşımdan alıyor bireyi ayrı olarak en yakın çevresinden en uzak çevresine kadar etkileyen bütün birimlerin katılımıyla bu bireyin desteklerini geliştirilebileceği şeklinde bir yaklaşım sergileniyor.

Soru 3. Hocam bildiğiniz gibi 2016 yılında United Nations Development (UNDP) oluşturduğu Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH), diğer bir deyişle Küresel Hedefler, yoksulluğu ortadan kaldırmak, gezegenimizi korumak ve tüm insanların barış ve refah içinde yaşamasını sağlamak için evrensel eylem çağrısıdır. Hocam ZY' yi bu amaçlar bağlamında nasıl yorumlarsınız?

Cevap 3. Tabii ki bu çok evrensel bir konu şimdi zihin yetersizliği olan bireylerde sonuç olarak toplumda yaşayan vatandaşlar toplumun değerli insanları diğer vatandaşlar da olduğu gibi diğer alanlarda eşit haklara sahip ve hizmetlerden eşit şekilde yararlanma hakları var bunu gerek insan hakları evrensel bildirgesi, çocuk hakları bildirgesi, engelli hakları bildirgesi ki ve özellikle 5378 sayılı Türkiye'de engelliler hakkında kanun biliyorsunuz çok güzel bir doküman hakları çok güzel koruyan bir doküman, buralarda da güvence altına alınmıştır. Birleşmiş Milletler' in 2030 hedeflerinden söz ediyorsunuz.

Kendi açımızdan yaşam ortamlarının iyileştirilmesi, kaliteli yaşam ve en son tabii ki 2030 hedeflerinin satır aralarında da var kendisinde de var sağlıklı yaşlanma yani anne babaların en büyük kaygısını ne? Bizden sonra bu çocuklara kim bakacak hatta çok üzücü bir haber okudum bu sabah otizmlili bir çocuk annesi vefat etmiş çocuk 17-18'li yaşlarında bu çocuk ne olacak şimdi anne çok önemli onun için anne babayı güçlendirmek aile sağlığını desteklemek anne babanın sağlığı çocuğun sağlığı demek ayrıca zaten hiç kimse bu dünyada sonsuz kadar kalmıyor anne babadan sonra anne babanın somut olarak görebileceği geleceğe hazırlanma konusunda bu bireyleri kim sahip çıkacak tabii ki devletin bir sürü olanakları var, bir sürü fırsatlar var ama bunlarda somut olarak gösterip insanları rahatlatmakta yarar var.

O nedenle ben geleceğe hazırlanma sağlıklı yaşlanma konularına da eğiliyorum. Şimdi istihdama geldik yani okulu bitirdik şimdi işe yerleştirme yapıyoruz ve çocuklar işi yerleştikten sonra ne olacak diyecekler ki biz de bir birey olarak kendimize ait bir yaşam alanımızın olmasını istiyoruz O zaman birlikte yaşam ortamları oluşturmamız gerekiyor 10 yıl sonra 20 yıl sonra diyecekler ki biz çalışıyoruz şimdi emekliliğimiz geldi şimdi istihdam ettiğimiz gençlerimiz o zaman yaşlanacak o zaman emekli edeceğiz.. Peki emekli olduktan sonra bu bireyler nasıl bir yaşam bekliyor yine birilerine muhtaç bir şekilde mi yaşayacaklar yoksa bağımsız yaşam becerilerine mi sahip olacak bizim artık sağlıklı yaşlanmayla da ilgili çalışmalara yönelmemiz gerekiyor. Çünkü insanlar şunlardan tedirgin acaba bizden sonra bu çocuklar birilerine muhtaç bir bakım evinde mi kalacaklar diye düşünüyorlar biliyorsunuz aile eğitim de de çok çalıştığım için bunun üzerinde duruyoruz ailelere de hep şunu söylüyorum bugün evet hizmetlerden yararlanıyorsunuz siz sağlıklı iken her şey oluyor ama ilerisi için de yatırımlarınızı yapın yatırım ne eğitim yatırımı sosyal güvenlik yatırımı sağlık yatırımı özellikle sosyal güvenliği atlamayınız.

Sosyal güvenlik derken şunu belirtmek istiyorum devletimizin çocukların ailelerinin her birine sağladığı imkanlar var bu imkanlar belli bir düzeyde imkanlar siz gelecek yaşamda nasıl bir hayat istiyorsanız ve bekliyorsanız buna göre biliyorsunuz farklı sistemler var bireysel emeklilik sistemi gibi bir sosyal güvenlik sisteminden bahsediyorum yanlış anlaşılmasın devlette yok diye bir şeyde söylemiyorum var yani bizim sonuçta her birey de olduğu gibi sigorta sistemlerimiz var bunlardan farklı yeni sistemlerde var çalışma yaşamı ile ilgili var örneğin şunu söyleyebilirsiniz çalışma yaşamında zihin yetersizliği olan bir birey diğer tipik gelişen bireyler gibi günde 10 saat çalışabilir mi 8 saat çalışabilir mi hayır o zaman part time çalışma sistemleri getirmemiz gerekiyor.

Part time çalışma sistemi getirirken ona uygun gelir sistemi getirmemiz gerekiyor. Sosyal yardımlarla çalışma yaşamı arasında bütünleştirme gerekiyor. Bu konuda çok şey var söylenecek dolayısıyla bununla ilgili de özellikle çalışma ekonomisinde sosyal yaşamda ilgili çalışan akademisyenlerden de destek alarak çok boyutlu yaklaşıma burada da sergilememiz gerekiyor çünkü biz tabii özel eğitimciler olarak doğal olarak kendi işimizde ilgili şunu düşünüyoruz. Ben çocuğa belli becerileri öğretim belli davranışlar kazandırırım ben buradayım ama ben bunları yaparken çocuğun gelecekte nerede olduğunu düşünüp planlayıp bu eğitim de buna göre vermemiz gerekiyor.

Değerli hocamız Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR ile yapmış olduğumuz bu söyleyişinin tamamına <https://www.youtube.com/watch?v=CxPzXkaJuAc> linkinden ulaşabilirsiniz.

Maltepe Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Atilla Cavkaytar ESOĞÜ'de özel eğitim bölümünden Dr. Öğrt. Üyesi Meral MELEKOĞLU ile söyleşi gerçekleştirdi

Prof. Dr. Atilla Cavkaytar hoca ESOĞÜ Eğitim Fakültesi özel eğitim laboratuvarı ve uygulama birimine ziyaret gerçekleştirdi

ESOGÜ Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü Öğretim üyesi Prof. Dr. Şerife Yücesoy Özkan tarafından Bana Aferin De! Davranışsal Bağımlılıklar ve Davranış Analizi podcast'i gerçekleştirildi

ESOGÜ Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü Öğretim üyesi Prof. Dr. Şerife Yücesoy Özkan tarafından Bana Aferin De! | Büyükanne Kuralı podcast'i gerçekleştirildi

ESOGÜ Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü tarafından Eğitimde Kariyer Günü Etkinliği Gerçekleştirildi

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Eğitim Fakültesi

Eğitimde Kariyer Günü

Özel Eğitim Bölümü

Tarih: 13 Mayıs Cuma

Yer:

Sabah Oturumları-10.30-12.30

Prof. Dr. Suat Mirza Konferans Salonu

Öğle Oturumları - 14.00-17.00

Eğitim Fakültesi Derslikleri D13-D14-D15

Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Anne-Baba El Kitabı Serisi Zihin Yetersizliği

Kitap zihin yetersizliği olan bireylerin ebeveynleri ve birincil bakıcıları temel alınarak hazırlanmıştır. Bununla birlikte öğretmenler, alanda çalışanlar ve öğretmen adaylarının da yararlanabileceği bir kitaptır. Kitapta zihin yetersizliği olan bireylerle ilgili teorik ve uygulamalı bilgiler akıcı bir üslupla verilmiştir. Zihin yetersizliği olan bireylerin özbakım becerileri, dil ve iletişim becerileri, cinsellik, güvenlik ve davranış sorunları gibi birçok bölüm bir arada sunulmuştur. Ebeveynler sunulan bölümlere ilişkin uygulamalar gerçekleştirebileceği gibi aynı zamanda kitapta ek olarak verilen kayıt tutma bölümünden de yararlanarak yaptıkları uygulamalara ilişkin kayıt tutabilmektedir.

Bu kayıtlar sayesinde ebeveynler zihin yetersizliği olan çocuğunun gelişimini düzenli olarak takip etme imkanına kavuşmaktadır. Kitapta sunulan görseller ve önerilerle ebeveyn çocuğunu destekleyebilecek ve tutulan kayıtlar yardımıyla elde edilen verileri uzmanlarla paylaşabilecektir.

Kitapta zihin yetersizliği olan bireylerle ilgili ele alınan konular alan uzmanı akademisyenler, hemşire, dil ve konuşma terapisti, odyolog, hukukçu, fizyoterapist, hekimler ve uzman psikologlar tarafından kaleme alınmıştır. Kitap toplam 11 seriden oluşmaktadır.

Bu serilerde öne çıkan konular; Özel gereksinimli çocukların tanısı ve gelişimsel özellikleri, Ailenin özel gereksinimli çocuklarına ilişkin sorumlulukları, Beslenme ve sağlık gereksinimleri, Cinsel gelişimi ve desteklenmesi, Davranış yönetimi, Dil ve konuşmanın desteklenmesi, Oyun becerileri ve desteklenmesi, Ev ortamında tanıya özgü öğretim içerikleri, Güvenlik becerileri ve öğretimi, Öz bakım becerileri ve öğretimi, Yaratıcılık gerektiren faaliyetler, Özel gereksinimli çocukların yasal hakları ve bu çocuklara sunulan destek hizmetler olarak sıralanabilir.

Özel Gereksinimli Öğrencilere Fen Bilimleri Öğretiminde Yanlışsız Öğretim Yöntemlerinin Kullanımı: Sistematik Derleme

Hicran Denizli-Gelbey

Meral Melekoğlu

Öz

Giriş: Özel eğitimde etkili öğrenim yöntemlerinin kullanılması alanyazında sıkça vurgulanmaktadır. Özellikle akademik becerilerin öğretiminde yanlışsız öğrenim yöntemleri oldukça etkilidir. Bununla birlikte fen bilimleri öğretiminde de yanlışsız öğrenim yöntemlerinin etkili olduğu görülmektedir. Alanyazında yer alan uygulamaların incelenmesi ve tüm beceri öğrenimlerinde olduğu gibi fen konularında öğretiminde de yanlışsız öğrenim yöntemleri konusunda gereksinimleri belirlemesi gerekmektedir.

Yöntem: Çalışmada, özel gereksinimli öğrencilere fen öğretiminde yanlışsız öğrenim yöntemlerinin uygulandığı ve tek-denekli araştırma modellerinin kullanıldığı araştırmalar ilgili sistematik derleme yapılmıştır. Belirlenen anahtar kelimeler veritabanlarında taranmış ve toplam 19 makale çalışma kapsamında belirlenen değişkenler açısından betimsel analiz tekniği ile incelenmiştir.

Bulgular: Çalışmaya 2000-2020 yılları arasında ulusal ve uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış araştırmalar dâhil edilmiştir. Araştırmalarda çoğunlukla çoklu başlama ve çoklu yoklama desenlerinin kullanıldığı, araştırmalarda toplam 64 katılımcı yer aldığı, katılımcıların çoğunun zihin yetersizliği ve otizm spektrum bozukluğuna sahip öğrenciler olduğu görülmüştür. Ayrıca, kavram ve nesne, nesne doğayla ilgili ve çevre bilgisi, canlılar dünyası gibi hedef davranışların öğrenimine yer verildiği ve katılımcıların belirlenen hedef davranışları edindiği görülmüştür. Yanlışsız öğrenim yöntemlerinden ise sabit bekleme süresi ve eş zamanlı ipucuyla öğrenim yöntemlerinin daha yoğun olarak kullanıldığı görülmüştür.

Tartışma: Bu çalışma ile her tür ve düzeyde yetersizliğe sahip özel gereksinimli öğrencilere fen bilimleri gibi akademik becerilerin öğretimi konusunda yanlışsız öğrenim yöntemlerinin uygulanması ve tek-denekli araştırma modellerinin kullanılması ulusal çalışmalarda saygın bir amaçtır.

Sonuç: Özel eğitimde fen öğretiminde yanlışsız öğrenim yöntemlerinin olduğu etkili olduğu görülmektedir. Ayrıca, araştırmalarda tek-denekli araştırma yöntemleri kriterlerini uygun olarak gerçekleştirildiği belirlenmiştir.

Özellikler: Öğretmenlerin hizmet içi eğitim programlarına etkili yöntemler konularına eklenebilir. Ulusal alanyazında bu konuda uygulamalar ve çalışmalar artırılabilir.

Anahtar sözcükler: Özel eğitimde fen öğretimi, yanlışsız öğrenim yöntemleri, tek-denekli araştırma modelleri, otizm, zihin yetersizliği, fen bilimleri.

Anf için: Denizli-Gelbey, H., & Melekoğlu, M. (2022). Özel gereksinimli öğrencilere fen bilimleri öğretiminde yanlışsız öğrenim yöntemlerinin kullanımı: Sistematik derleme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 23(2), 481-506. <https://doi.org/10.21161/oeselastimdergisi.833213>

Uzman Editör: Hikran Denizli-Gelbey, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, E-posta: hicrandenizli@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9372-1316>
Sorumlu Yazar: Dr. Öğr. Üyesi Meral Melekoğlu, Ankara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, E-posta: meralmelekoğlu@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-5148-2922>

Denizli-Gelbey & Melekoğlu

2022, 23(2)

Yanlışsız öğretim yöntemleri, özel gereksinimli öğrencilere fen bilimleri konularının öğretiminde ve ilgili kavram ve becerilerin kazandırılmasında, çocuğa olumlu yanıtlar ve alıştırmalar sunarak işlevsel olarak kullanılmaktadır. Bölümümüz öğretim üyelerinden Dr. Öğr. Üyesi Meral Melekoğlu'nun da araştırmacı olarak yer aldığı bu sistematik derleme çalışmasında özel gereksinimli öğrencilere fen bilimleri öğretiminde yöntem olarak yanlışsız öğretim yöntemlerinin kullanıldığı tek-denekli araştırmalar betimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir. 2000-2022 yılları arasında gerçekleştirilmiş 19 araştırma makalesi çalışmaya dâhil edilmiştir. Çalışmanın bulguları, incelenen araştırmaların katılımcıların çoğunlukla zihin yetersizliği ve otizm spektrum bozukluğuna sahip öğrenciler olduğunu göstermektedir. Yoğun olarak yanlışsız öğretim yöntemlerinden sabit bekleme süresi ve eş zamanlı ipucuyla öğrenim yöntemlerinin kullanıldığı araştırmalarda, hedeflenen fen bilimleri konularının yanlışsız öğretim yöntemleriyle öğretiminde olumlu sonuçlar alındığı görülmektedir.

Artırılmış gerçeklik kavramı, dijital olarak yaratılan üç boyutlu ortamların birden fazla duyumuzu uyarması yoluyla bireylere gerçekçi deneyimler sunan sanal gerçeklik teknolojisinin bir çeşidi olarak ortaya çıkmıştır. Bölümümüz öğretim elemanlarından Arş. Gör. Dr. Turgut Bahçalı'nın da yazar olarak yer aldığı, yöntemsel olarak betimsel tarama modelinin kullanıldığı bu derleme çalışmasında, artırılmış gerçeklik teknolojilerinin Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) ve Zihin Yetersizliği (ZY) olan bireylerle kullanıldığı araştırmalar incelenmiştir. Belirlenen kriterler dâhilinde, çeşitli hakemli dergilerde yayınlanan 27 araştırma çalışmaya dâhil edilmiştir. Artırılmış gerçeklik uygulamalarının etkililiklerini konu alan bu araştırmalar konuları, katılımcıları, geçerlikleri ve araştırma bulguları bakımından incelenmiştir. Çalışmanın bulguları artırılmış gerçeklik uygulamalarının OSB ve ZY olan bireylerde kullanımının etkili olduğunu göstermektedir. Elde edilen bu bulgular doğrultusunda yazarlar, ülkemizde bu alanda çalışmalar yapan ya da yapmayı planlayan araştırmacılara çeşitli öneriler sunulmaktadır.

Ötizm Spektrum Bozukluğu ve Zihin Yetersizliği Olan Bireylerle Gerçekleştirilmiş Artırılmış Gerçeklik Uygulamalarının İncelenmesi

Turkish Journal of Special Education
Research and Practice
2021, Volume 3 Number 1, p 72- 93
<https://dergipark.org.tr/trsped>
DOI: 10.37233/TRSPED.2021.0113

Investigation of Augmented Reality Applications with Individuals with Autism Spectrum Disorder and Intellectual Disabilities

Article History:
Received 19 March 2021
Revised 3 December 2021
Accepted 6 December 2021
Available online 15 December 2021

Serhat Odluyurt¹, Turgut Bahçalı²

Öz

Bu araştırmanın amacı alanyazında Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) ve Zihin Yetersizliği (ZY) olan bireylerle gerçekleştirilmiş artırılmış gerçeklik uygulamalarını betimsel olarak incelemektir. Bu amaç doğrultusunda OSB'li ve ZY'li bireylerle gerçekleştirilmiş artırılmış gerçeklik uygulamalarının etkililiklerini değerlendiren hakemli dergilerde yayımlanmış makaleler taranmıştır. Tarama sonucunda dâhil edilme kriterlerini karşılayan toplam 27 makale çalışmaya dahil edilmiştir. Ele alınan araştırmaların konu, katılımcı, yaş, yöntem, model, ortam, izleme, genelleme, uygulama güvenilirliği, gözlemler arası güvenilirlik, sosyal geçerlik ve bulgular bölümleri incelenerek oluşturulan tabloda ilgili başlıklar arada verilmiştir. Araştırma sonunda ele alınan çalışmaların büyük çoğunluğu artırılmış gerçeklik uygulamalarının OSB'li ve ZY'li bireylerde kullanımının etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırma sonuçlarının ülkemizde özel gereksinimli bireylerle artırılmış gerçeklik konusuna ilişkin çalışma yapmayı planlayan araştırmacılara yol göstermesi beklenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Artırılmış gerçeklik, otizm spektrum bozukluğu, zihin yetersizliği.

Abstract

The aim of this study is to examine descriptively the augmented reality applications performed with individuals with autism spectrum disorder (ASD) and intellectual disability (ID) in the literature. For this purpose, articles published in peer-reviewed journals evaluating the effectiveness of augmented reality applications with individuals with ASD and ID were scanned. As a result of the screening, a total of 27 articles meeting the inclusion criteria were included in the study. The subject, participant, age, method, model, setting, monitoring, generalization, application reliability, interobserver reliability, social validity and findings sections of the studied studies are given in the table created under the relevant headings. The majority of the studies examined at the end of the research reveal that the use of augmented reality applications in individuals with ASD and ID is effective. The results of the research are expected to guide researchers who plan to work on augmented reality with individuals with special needs in our country.

Keywords: Augmented reality, autism spectrum disorder, intellectual disability.

Özlenen Anahtar Kelimeler (Suggested Citation): Odluyurt, S. & Bahçalı, T. (2021). Otizm spektrum bozukluğu ve zihin yetersizliği olan bireylerle gerçekleştirilmiş artırılmış gerçeklik uygulamalarının incelenmesi. *Turkish Journal of Special Education Research and Practice*, 3 (1), 72-93. <https://doi.org/10.37233/TRSPED.2021.0113>

COVID-19 DÖNEMİNDE ZİHİN YETERSİZLİĞİ OLAN ÖĞRENCİLERİN DENEYİMLERİ HAKKINDA AİLELERİN GÖRÜŞLERİ

PARENTS' VIEWS ABOUT THE EXPERIENCES OF STUDENTS WITH INTELLECTUAL DISABILITY DURING THE COVID-19 PERIOD

Mustafa CEYLAN¹, Kemal AFACAN², Merve GÖRMEZ CEYLAN³

ÖZ: Covid-19 virüsü tüm dünyaya yayılan bir pandemi haline gelmiş ve milyonlarca insanın hayatını olumsuz yönde etkilenmiştir. Bu bağlamda amaç zihin yetersizliği olan öğrencilerin Covid-19 sürecindeki yaşantılarının aile üyelerinin görüşlerine göre incelemesidir. Çalışma kapsamında zihin yetersizliği olan öğrencilerin aileleri ile görüşmelerinde, pandemi sürecindeki online eğitim deneyimlerinde, problem davranışlarında, aile içi ilişkilerinde, akademik becerilerinde, sosyal desteklerinde, sağlık durumlarının olup olmadığına ve bu süreçte onlara yer verilmişdir. Çalışmaya aile anne, baba ve bir kardeş olmak üzere toplam 12 aile üyesi katılmıştır. Yan yapılandırılmış görüşme tekniği ile elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular alayların doğrultusunda tartışılmış ve önerilerle bulgulanmıştır.

ABSTRACT: The Covid-19 virus has become a pandemic spreading all over the world and has negatively affected the lives of millions of people. This virus has adversely affected many aspects of social life. The aim of this study was to examine the experiences of students with intellectual disability during the Covid-19 period according to the views of their parents. Within the scope of the study, changes in the daily routines, educational experiences, problem behaviors, family interactions, academic skills, support, health conditions of students with intellectual disability and their suggestions in this process were included. A total of 12 parents, including six mothers, five fathers, and one older sister, participated in this study. A qualitative research method involving interviews with parents was used in this study. The data were generated via the semi-structured interview technique and the content analysis method. The findings obtained were discussed in line with the literature and suggestions were made.

Anahtar kelimeler: Covid-19, zihin yetersizliği, uzaktan eğitim, pandemi, aile görüşleri

Keywords: Covid-19, intellectual disability, distance education, pandemic, parent views

Bu makaleye atıf yapılabilir:

Ceylan, M., Afacan, K. ve Görmez-Ceylan, M. (2022). Covid-19 döneminde zihin yetersizliği olan öğrencilerin deneyimleri hakkında ailelerin görüşleri. *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(1), ss. 335-350

Çeviri makalesi için:

Ceylan, M., Afacan, K., & Görmez-Ceylan, M. (2022). Parents' views about the experiences of students with intellectual disability during the covid-19 period. *Trakya Journal of Education*, 12(1), pp. 335-350

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Covid-19 virus does not affect all groups equally. For example, among the groups most affected by the virus are those over the age of 60, those with severe chronic diseases, heart disease, hypertension, diabetes, chronic respiratory disease, cancer, and healthcare workers. In addition to these groups, the World Health Organization (WHO) published a report stating that individuals with disabilities also have a high risk of being affected by the Covid-19 virus.

It has been stated that individuals with intellectual disability have a higher risk of being affected by the Covid-19 virus due to the common health problems they have. Past studies showed that health problems

¹Dr. Öğr. Üyesi, Arşiv Çarşısı Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Zihin Engelliler Anabilim Dalı, mceylan@arxiv.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7922-0316
²Dr. Öğr. Üyesi, Arşiv Çarşısı Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Zihin Engelliler Anabilim Dalı, kemalafacan@arxiv.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2691-4397
³Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, Arşiv/Tekeçe, mervegomezceylan@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9181-4198

Kaynaştırma/bütünleştirme ortamlarında eğitim alan öğrencilerin akademik gelişimlerinin desteklenmesi amacıyla sınıflarda kullanılacak öğretim uygulamalarının geliştirilmesi, kaynaştırma bütünleştirme sisteminin işlevsel olarak uygulanabilmesi için büyük öneme sahiptir. Bu araştırmada da araştırmacılar farklı tekniklerle zenginleştirilmiş fen deneyleri kılavuzunun kullanımının hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin bilimsel süreç becerileri üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Beşinci sınıfa devam eden 12 hafif düzeyde zihinsel yetersizliği bulunan öğrencinin katılımcı olarak yer aldığı araştırmada, Tahmin-Gözlem-Açıklama (TGA) yöntemi entegre edilmiş çalışma yapıları kullanılmış ve TGA'nın bölümlerinde vizüel 22, kartopu tekniği ve kart gösterme gibi çeşitli teknikler kullanılmıştır. Araştırma bulguları müdahale sonrasında katılımcıların veri yorumlama, deney yapma, gözlem yapma, uzay zaman ilişkilerini kullanma, iletişim kurma gibi birçok beceride gelişim gösterdiklerini göstermiştir. Araştırma sürecinin ve bulgularının incelenmesi, hem araştırmada yer verilen fiziksel olaylar öğrenme alanında hem de ilişkili farklı öğrenme alanlarında etkili bir öğretim gerçekleştirmek için örnek olabilir.

**Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri
Fakültesi Özel Eğitim Dergisi**

Erken Görünüm

ARAŞTIRMA

Gönderim Tarihi: 15.11.20
Kabul Tarihi: 11.03.22
Erken Görünüm: 05.04.22

Deney Kılavuzunun Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliğe Sahip Öğrencilerin Bilimsel Süreç Becerileri Üzerine Etkisi*

Tulay Şenel-Çoruhlu¹, Sibel Er-Nas², Mevsim Çalık³,
Cevriye Ergül⁴, Salih Çepni⁵, Gül Nihal Karagöz⁶

Öz

Giriş: Bu çalışmanın temel problemi "Fiziksel Olaylar" öğrenme alanında hazırlanan aktif öğrenme teknikleriyle zenginleştirilmiş ve Tahmin-Gözlem-Açıklama (TGA) yöntemi entegre edilmiş çalışma yaprağı ile desteklenmiş fen deneyleri kılavuzunu hafif düzeyde zihinsel yetersizliğe sahip kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin bilimsel süreç becerilerini nasıl değiştirmektedir? sorusudur. Bu çerçevede araştırmanın amacı, aktif öğrenme teknikleriyle zenginleştirilmiş TGA çalışma yapraklarını içeren fen deneyleri kılavuzunun hazırlanması ve kaynaştırma/bütünleştirme ortamının devam eden hafif düzeyde zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilerin bilimsel süreç becerilerini nasıl değiştirdiğini belirlemektir.

Yöntem: Örnek durum yöntemi kapsamında, çalışmaya hafif düzeyde zihinsel yetersizliğe sahip olan 12 beşinci sınıf öğrencisi katılmıştır. TGA çalışma yapraklarının birinci bölümünde vizüel 22, ikinci bölümünde deney ile karışık uygulamaları ve üçüncü bölümünde kartopu tekniği ile öğrenme galerisi veya kart gösterme tekniklerinden biri seçilerek kullanılmıştır.

Bulgular: Müdahaleden sonra öğrencilerin büyük çoğunluğunda verileri yorumlama, deney yapma, gözlem yapma, uzay-zaman ilişkilerini kullanma, iletişim kurma, çıkarım yapma, ölçme ve değişkenleri kontrol etme becerilerinde gelişim gösterdikleri bazı becerilerde ise gelişim gösteremedikleri ortaya çıkmıştır.

Tartışma: Öğrencilerin bilimsel süreç beceri gelişimlerinde, TGA yönteminin öğrencilerin tahmin ve gözlemleri arasındaki ilişkileri güçlendirdiği ortaya çıkmıştır. Ayrıca, süreçte yapılan deneylerin karışık olduğu birer birer deneyin kazanması ve karışık uygulamaların yapmayı öğrencileri deneyleri tekrar izleyerek pekiştirme fırsatı elde etmeleri noktasında öğrencilere katkıda bulunmuş olabilirliği söylenebilir.

Önemli: "Fiziksel olaylar" öğrenme alanında hazırlanan bu kılavuz dikkate alınarak, benzer tabir materyallerin farklı öğrenme disiplinleri içinde hazırlanması önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Bilimsel süreç becerileri, hafif düzeyde zihinsel yetersizlik, fen deneyleri kılavuzu, fiziksel olaylar, kaynaştırma/bütünleştirme.

Atıf için: Şenel-Çoruhlu, T., Er-Nas, S., Çalık, M., Ergül, C., Çepni, S., & Karagöz, G. N. (2022). Deney kılavuzunun hafif düzeyde zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilerin bilimsel süreç becerileri üzerine etkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, Erken Görünüm. <https://doi.org/10.21161/teod.2021.02644>

*Bu çalışma TÜBİTAK (Proje No: 118B017) projesi kapsamında toplanan verilerin bir kısmı ile desteklenen son yazara yitmiş kısmı şeklinde sunulmuştur.

¹Sarımsaklı Yazar: Doç. Dr., Trabzon Üniversitesi, E-posta: senel@trabzon.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-0261-7844>

²Doç. Dr., Trabzon Üniversitesi, E-posta: sbel@trabzon.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-2691-2611>

³Prof. Dr., Trabzon Üniversitesi, E-posta: mevsim@trabzon.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8318-8183>

⁴Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, E-posta: cergul@ankara.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-5791-6469>

⁵Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, E-posta: cepni@ankara.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-2124-8242>

⁶Öğretmen, Ağız Cümleleri ve Ortaklık, E-posta: gulnihalkaragoz@trabzon.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-1416-5882>

Şenel-Çoruhlu vd.

ERKEN GÖRÜNÜM

Hazırlayanlar

Zihin Yetersizliğine İlişkin Temel Konular

Dr. Öğr. Üyesi Meral MELEKOĞLU, ESOGÜ Eğitim Fakültesi

Söyleşi

Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR, Maltepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Kitap Önerisi

Araş. Gör. Dr. Turgut BAHÇALI, ESOGÜ Eğitim Fakültesi

Araştırma Önerisi

Araş. Gör. Dr. Tüncay TUTUK, ESOGÜ Eğitim Fakültesi

Haber

Dr. Öğr. Üyesi Meral MELEKOĞLU, ESOGÜ Eğitim Fakültesi

Sayı Editörü

Dr. Öğr. Üyesi Meral MELEKOĞLU, ESOGÜ Eğitim Fakültesi

Tasarım ve Dizgi

Araş. Gör. Dr. Turgut BAHÇALI, ESOGÜ Eğitim Fakültesi

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü
Meşelik Kampüsü
Büyükdere Mah. 26040
Odunpazarı-Eskişehir/TÜRKİYE

Telefon: +90 222 239 37 50
Bölüm Başkanlığı: 6820
Bölüm Sekreterliği: 6821
E-mail : ozelegitim@ogu.edu.tr